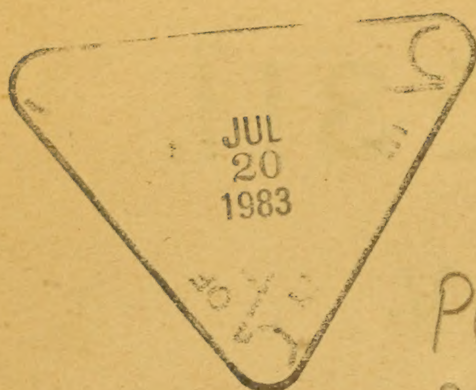

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01111432 9

О. Олесь

ПОЕЗІЇ.

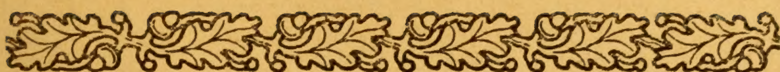
Кн. V.

ВИДАННЄ ДРУГЕ.

JUL
20
1983

На зелених горах.

(УРИВКИ)

В моїй душі гремлять перуни,
Мій мозок ріжуть блискавки...
О, де ви, де ви, злотні струни,
Шаблі кобзарської руки?..

Розвійте ніч, зметіть пороги,
Розбийте пута хоч на мить,
Бо гнівна пісня без дороги
Мені все серце спопелить...

. . . .
. . . .

Ні, тихо, тихо, струни, грайте
У сей страшний, проклятий час...

I ч.

I

Країно див! Далека мріє,
Зелена казко серед гір,
Де вітром дух наш вільний віє,
На гори загнаний, як звір;

Де, ніжний, крила простягає
Вночі над тишою осель,
А вранці соколом літає,
Або голосить серед скель;

Де голод він пустив до хати,
Де дав він тіло розп'ясти,
Щоб тільки скарби заховати,
Щоб тільки душу зберегти.

. . . .
. . . .

II

На храм збіраються гуцули;
Встають до ранньоі зорі,
Виймають ремені *), кресані,
Тобівки файні, киптарі.

Давно, давно гуцулки встали,
Шумлять—щебечуть говіркі...
Яв мак червоний, в барвних строях,
І в огальонах, як зірки.

Як сарни, сходять полохливо,
Мов квіти, в доли з гір ідуть,
То зникнуть в травах на хвилину,
То знов під сонцем розцвітуть.

Іде, жартує з ними легінь,
В руці у його топірець
І фист на збоченій кресані,—
Співак, музика і стрілець.

---

*) Провінціялізми пояснені в кінці книжки.

По всій Гуцульщині зеленій
Гудуть чутки про юнака...
Ніхто не зможе в танцях, співах
Перемогти чарівника.

Хто вміє стільки коломийок?
Хто так прикаже до ладу?
І хто так палко поцілує
В уста гуцулку молоду?

На крилах сизого туману
Летить з землі рожевий сон,
І сонце кинуло на гори
Вогняно—злотний огальон.

З кущів Лісниці виглядають,
До себе легіня зовуть...
То руки з усміхом простягнуть,
То враз туманом попливуть.

Вже сонце високо на небі,
Вже в бубни Черемош гуде,
Цвіте Гуцульщина квітками,
На храм Гуцульщина іде!

Безводня, Ільця і Синиця,
Магорка, Вінчя і Пушкар,—
Немов розсипали коралі,
Що в доли котяться з під хмар.

III

Мовчить Гуцул, мов уст не має,
І мовчки вище в гори йде,—
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

За його гори ладан курять,
І камінь чайкою кричить...
Він тільки плаче, як одурять,
Він тільки терпить та мовчить...

Мовчить Гуцул, мов уст не має,
І далі, вище в гори йде,—
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

IV

Хоч злидні взяв Гуцул до хати,
Хоч жити став в гнізді орла,
Але над ним природа-мати
З любовью руки простягла.

Там стали гори, як тітани,
На варті волі і краси,—
Там, наче сизі океани,
Шумлять незаймані ліси.

Там струмень голубом туркоче,
Там дивна папороть цвіте,
Там ніжна мавка в срібні ночі
Вінок на голову плете.

Там під смерекою густою
Чугайстер мавку стереже,—
І враз знімаеться стрілою,
Біжить, регочеться і рже!

Давно він зник уже в прасторах,
Великим білим птахом зник,
А ще гремить, як грім по горах,
Його веселий хижий крик.

Там Водяник людей мороче
І гріє руки крижані,
Коли рибалки серед ночи
Запалять весело огні.

Там свистом Лісовик скликає
Ведмедів, рисів і вовків,
А сарн Лісовка напуває
З криниць смерекових лісів.

Вночі, як місяць випливає,
Мавки танцюють свій танок,
Їм вітер тихо трембітає.
І в лад приплескує струмок.

Там люде, духи і камінне
Віки живуть життєм одним,—
Одно проймає всіх промінне
І в'яже з лісом віковим.

V

Полонинський день світає,
Полонинський дивний день!
Вже трембіта трембітає,
Вже шумить поток пісень.

На Синиці, на Безводні,
На всіх горах рушив лід.
Полонинський Хід сьогодні,
Полонинський дивний Хід!

Ржанне коней, рев маржини,
Псів схвильованих виття...
Дивний ранок Полонини,
Полонинського життя.

„Віо, гайда, гей!“ гукають,
В роги грають стадарі,
Козарі з крісів стріляють,
Дзвінко свищуть вівчарі.

„Гей, зелена Полонино,
Чи збулася ти зіми?
Вьо, худобо! Гей, маржино,
На шовкові килими“!

Полонинський Хід рушає,
Полонинський Хід іде,—
Вся Гуцульщина співає,
Вся Гуцульщина гуде!..

...А вгорі, на сизих горах,
Ледве морок ночі зник,
Рано, рано встав на зорях
Ватаг,—дивний чарівник.

Вже палає ватра в стаі
І лягає сизий дим,
Мов кружляють птахів зграї,
По над озером блідим.

І синіє Полонина,
І радіє „депутат“
Збережеться вся маржина,
І великий буде дат!

VI

З гуком пісні голосної,
На дарабі стоячи,
Аж до Вижниці самої
Ідуть хлопці—плавачі.

І на голос їх здалека
Озивається луна,
Ім байдужа небезпека
І негода не страшна.

Через скоки, через скелі,
Як орли, вони летять...
Ідуть легіні веселі,
Громом в долах гуркотять!

Бачуть дівчину на кгруні,
Квітку макову лісів.
І до гірської красуні
Обізвавсь плавацький спів:

„Молодих не жди до хати,
Не марній, сватів ждучи..
Бо хто вміє так кохати,
Як кохають плавачі?!

На дарабу! разом з нами!
Поруч—з кермою в руках!
Погуляєш з плавачами
По бурхливих бурунах.“

Одвернулася красуня,
Одвернулася ясна.
І друга уже до кгруня
Лине пісня голосна:

„З плавачами на дарабі,
По бурхливих бурунах,
Не трястись беззубій бабі
З кочергою у руках.

На дарабах в повідь линуть
Тільки легіні—орли,
Тільки сміливі не гинуть
Серед темряви і мли!“

II ч.

VII

Ой, ще гори у темряві спали,
Та не спали тумани на них,—
Голосили, тужили, ридали,
Припадали до скель кам'яних.

Ой, злітались тумани до світу,
Ой, збіралися в хмару тяжку,
А вітри трембітали в трембіту
І скликали на раду гірку.

І на голос сумноі трембіти,
На трівожний, розпачливий крик
Виглядала Лісовка крізь віти,—
І виходив з кущів Лісовик.

Наче велетень з білого снігу,
Прокидався Чугайстер зі сну,
Перекидував скелі з розбігу,
Перескакував прірву страшну.

І лісун, що без тіни був зроду,
Тремтючи, озиравсь навкруги,
І Русалки ховались у воду,
І під ними тряслись береги.

А тумани по горах літали,
Наче зграї орлів молодих,
Голосили, тужили, ридали,
Припадали до гір кам'яних:

„Ой, сестриці, ой, братіки милі
Прокидайтесь, співайте пісні
На глибокій, високій могил,і,
На великій гуцульській труні.

Прокидайтеся, гори високі,
І фортеці будуйте міцні,
Розставляйте сторожі стоокі,
Роздавайте рожки голосні.

Прокидайтеся, сизі орлиці,
І з грудей своїх викинте нам
І заліза, і міді, і криці,
Щоб не бути без зброї рукам".

І всі Духи на раду зібрались,
Злі і добрі зійшлися боги;
І у перше за вік привітались
Споконвічні страшні вороги.

VIII

Лежав ведмідь і спав в улозі,
Не гнався Дідо ні за ким,—
Хто ж стелить хмари по дорозі
Конем, як вихорем, палким?

Хто так нестріманно по горах
Біжить на змиленім коні,
Зникае кганею в просторах,
Літае з соколом врівні?

Які дарунки долів темних
В оседки гірські він несе?
Чом не засне в лісах таемних,
Свого коня не попасе?

Спини коня! бо рвуться сили...
Впаде, і ти впадеш!.. Рідня
По вік не взнае від могили,
Чого ти гнав свого коня.

Аж він уже біля халупи.
Він тільки вигукнув: „війна“!
І впав з конем... Лежать два трупи,
І з ними тайна мовчазна.

. . . .
І підхопила крик луна...
І скрізь по горах покотилось:
„А-а! А-а . . . .

IX

Стогне Черемош, лютує,
В шумі білому шумить,
Греблі, камені шматує,
І орлом кудись летить.

Наче лицарь незрівняний
Впав в бою і довго спав,
І прокинувсь, наче п'яний,
І крівавий бій згадав.

І підвівсь, і став на ноги,
І на поле очі звів...
Розстілаються дороги
І пасеться кінь степів.

Рухом звіря молодого
Він на огиря злетів,
Свиснув соколом на його,
І—на лютих ворогів!

І понісся кінь. Літає,
І хропе, і дико рже,
Гостру шаблю обминає,
Від багнета береже.

Наче в піні, в шумі білім
Гнівний Черемош летить,
На коневі посивілім
Лицарь зранений сидить.

Шлях крівавий в долах в'ється,
Рипи, скоки навкруги...
Кров гаряча з його ллється
На холодні береги.

X... XI... XII...

Стоїть Чугайстер в пеклі мук,
Стоїть сумний, як бранець,
В сльозах схилився на камбук
І дивиться на танець.

Мавки танцюють свій танок,
В останній раз танцюють,
І кожну квітку і листок,
Прощаючись, цілують.

Лісовка сарну обняла
Тремтячою рукою,—
Одна стріла їх пройняла
Невтішною журбою.

Задумавсь мовчки Лісовик;
Стоїть, як дуб похилий:
Навколо плач, і зойк, і крик...
І світ йому немилий.

В криниці плаче Водяник,
Когось благати хоче.
О, легше вирвати язик,
На вік стулити очі!

Сидять, голосять дужче всіх
На бéрезі Русалки...
Чому не виловили їх
Тії весни рнбалки?!

І тільки Скарбник, наче звір,
Без шелесту ступае,
І глибше в землю, серед гір,
Великий скарб ховае.

XIII... XIV... XV...

Заплачте, смереки, і рученьки—віти
На віки, до суду на грудях складіть...
По горах, по долах заграйте, трембіти,
І Бога самого у серце вразіть.

Як люде оглухли, хай скелі ридають,
Хай камені плачуть, потоки, річки,—
Хай гори розбитими грудьми палають,
Як в храмі сумнім над труною свічки.

Хай небо застогне, хай зійдуться хмари
І слізьми затоплють улоги-яри,
Хай сонце застелить китайкою мари
І винесуть Мертву на крилах вітри.

Але, ви, пілати, що руки умили,
Що мовчки дивились на муки її,
Ні слова, ні руху!.. і геть від могили,
Як місце ще есть вам на рідній землі...

XVI... XVII

Нема того, за ким сумують доли,
Кого виспівують вітри,
Хто вже не вернеться ніколи
В оседки гірські—хутори.

Не чути вже його флояри,
Не ллється пісня юнака...
Шуміть, смереки, плачте, хмари,
Як пух, о земле, будь легка!

XVIII

Квітки синеокі в потоках цвітуть,
Потоки широкі на гори пливуть,
Біліють, як білі лілеї, квітки,
І мають, як крила, на їх пелюстки.

Потоки широкі на гори біжать,
Квітки синеокі голосять, кричать...
В їх роси, в їх сльози в великих очах,
З очей виглядає роспачливий жах.

А Голод голодний попереду йде
І з долів на гори потоки веде.
Наїсться до схочу маленьких квіток
І сіру могилу насипе з кісток.

XIX... XX

А у долах „рідний брат“
Вже „щасливий, вільний“:
На сумних руїнах хат
Плаче, божевільний.

На могилах рідних спить,
Землю—пух цілує.
То голосить, то кричить,
То щось зле віщує.

То бліді його уста,
Скривлені від гніву,
Ганять Бога і Христа
І Пречисту Діву...

XXI

Покинь їх, покинь їх! Нехай Фарісеї
Вбивають і ставлять хрести...
Ісусе, Ісусе! на горах лілеї,—
Лілей захисти!

На горах біліють під скелями квіти,
За скелями вітер гуде,
А Голод їх косить під згуки трембіти
І в копи кладе.

Ісусе! Ісусе! вмірають лілеї...
О, змилуйсь над ними, хоч Ти...
Лежать океани любови Твоєї
І ласки—світи.

О, змилуйсь, Ісусе! як хочеш, як знаєш...
Вже нікуди литись дитячим сльозам.
Чи може ти в синіх пустелях конаєш
І сльози виплакуєш сам?..

XXII

Де ти, Мавко, гуцулятко,
Немовлятко, янголятко,
В лісі темному знайшла?

Пригорнула, притулила,
Груди матері відкрила,
Повні нектару, тепла...

І завмерла молитовно...
Хоч в очах у тебе повно
Самоцвітної роси.

Хоч твої клянуться руки,
Що на холод, голод, муки
Ти дитину не даси.

Мавко, Мавко, близько люде...
Що, як прийдуть?! горе буде!
О, тікай, тікай мерщій!

Ти не чуєш? Спиш ти може?
Ти холодна! Боже, Боже,
Ти замерзла! Боже мій!

Боже, Боже, що це з нею?
Мавко, Мавко, на кирею,
Вітер—кгуглю принесе.

Але в відповідь—ні слова...
Мов статуя мармурова...
Гуцулятко груди ссе.

XXIII

Дідо, Дідо! де ти, милий?
Чи чатуєш на стежках,
Чи зневірений, безсилий,
Гірко плачеш в камбуках?

Чи на кгрунь камінне зносиш,
Купчиш хмари на чолі,
Чи у долів ласки просиш
І плазуєш по землі?..

Чи вовком біжиш в простори
І прощаєшся навік?
Заваліться, сизі гори,
Коли Дідо з вас утік!..

Досить, досить трембітати:
Груди зтомлені у край...
Розступися, земле-мати,—
Сизі гори поховай.

Хай лежить в сумній могилі,
Як в скарбниці, скарб віків,
Хай по ній гуляють хвилі
Новорождених степів.

Хай вночі в степи виходять
Духи гір напів живі,
Хай мерці що ночі зводять
Руки в ранах і крові.

Хай вінки Мавки сплітають
І танцюють свій танок,
Хай їм тихо трембітають
На трембітах із кісток.

Хай Мавки танок танцюють,
Хай мерці в могилах сплять,
Доки кінський біг почують,
Доки сурми загремлять!

Р. 1915

3*

Десять літ

Десять літ минуло, як пісні крилаті
Вирвалися з серця на широкий світ,
Побули в хоромах і в селянській хаті
І вернулись знову через десять літ.

І одна сказала: „я літала всюди,
В—осени співала людям про весну,
Падала промінням на холодні груди,
Проганяла думу чорну-навісну.

Я співала людям—як живуть русалки,
Як у лісі темнім папороть цвіте,
Як ловили щастє неводом рибалки,
Як на небо впало сонце золоте.

І мене любила дівчина школярка,
І жила я часом в серці юнака...
І плила я вільно, як по небу хмарка,
Тиха і безжурна, ніжна і легка“.

І сказала друга: „Теж була я всюди,
Кликала, боролась, бурею ревла,
Кидала каміннем у порожні груди,
Гнівом, як залізом вогняним, пекла.

О, коли б я знала—краще б не родилась,
Поламала крила, зогнила в багні..
Десять літ змагалась! Скаржилась! Молилась!
Билася об скелі мертві, кам'яні.

Крику ран смертельних не почують вуха
Вільних в рабстві власнім і в ганьбі рабів,
Очі їх не вгледять крил святого Духа,
Що над ними віяв і ридав без слів.

З міст я бігла в села, на лани, на луки,
Кровью говорила,—кровью і зійшла.
Досить мужикові і своєї муки,—
Куркою б прожити з крилами... орла"...

...І замовкла пісня і зложила крила...
І нічим не міг я втішити її...
А глибока північ всі шляхи укрила...
О, розбите серце, о, пісні мої!

Р. 19 13/I 17

І холод, і вітер, і хмари осінні,
І зле щось віщують сичі,
І крає всю душу чиєсь голосінне...
Мовчи, моя пісне, мовчи.

Далеко до сонця, далеко до ранку...
Заснути б і спати вночі,—
Так хтось і регоче, і плаче на ганку...
Мовчи, моя пісне, мовчи!

Р. 1914

Живу в якімсь чаду—тумані...
Лечу на дикому коні
В краї таємні і незнані,
А там, у рідній стороні,
Сумують образи кохані.

О, як давно я всіх їх кинув!
Утік і слова не сказав,—
Коня, як злодій, осідлав
І вітром в темну ніч полинув...
Чому не впав, чому не згинув!?

Вернутися б, упасти в ноги,
Але затримати тепер
Уже коня немає змоги,
І вкрила курява химер
Усі стежки, усі дороги.

Лечу в якімсь диму—тумані,
Навколо привиди страшні,
Краї пустельні і незнані..
А там, у рідній стороні,
Сумують образи кохані.

Р. 1913

Надії всі поховані тобою,
О, краю мій, потаврений ганьбою...
І як душа моя в журбі
Пісні співатиме тобі?!

Я—мов сурмач без сурми голосної,
Я—мов стрілець без зброї золотої,
Я—мов орел без сизих крил,
Я—мов вістун серед могил.

Р. 1915

Лебеді плавають! Лебеді плавають
В місячнім сріблі, в срібнім саду...
Жду я на березі, жду лебединої,
Дивної пісні я жду.

О, проспівайте нечувано солодко,
Я ж проспіваю свою
Слізьми невтішними, кровью гарячою,
В ріднім, далекім краю.

Відень. Р. 1912

Хтось постукав в мое серце...
О, який знайомий стук!
Скільки він навіяв смутку,
Дивних спогадів і мук...

Скільки він розлив трівоги
І проміння, і тепла...
О, невже любов се знову
Несподіванно прийшла?!

Р. 1912

Люблю, люблю, а що—не знаю:
Повітре, може, сонце, день,
Траву шовкову, цвіт вишень,—
Комусь я руки простягаю,
Але кому—кого спитаю?!

Мовчать квітки і день квітневий,
Дерева моляться без слів,
І спів пташиний занімів,
А вітер теплий, полудневий
Шепоче щось кріз сон рожевий.

Забудусь! в тиші раювання
Нехай мовчать уста мої!...
Аж стрепенулись солові!
І враз на всі мої питання
Озвались піснею кохання.

Р. 1915

Тепер в маю, тепер весною,
Коли цвіте весь Божий світ,
Зацвів небесною красою
Очей твоіх небесний цвіт.

І се весною, се в маю
Обсипав душу він мою!

Шумлять—співають ниви, луки...
Як пісня—вся душа моя,
А де її слова і звуки?!.
Мовчу, мовчу о, Боже, я.

Ні, ні! Тепер, тепер, в маю,
Скажу, признаюсь, що люблю!

Р. 1912

Що дня ми стрівались з тобою
І мовчки сідали за стіл...
Дививсь я на тебе й не бачив,
Ні книг, ні рахунків, ні діл.

А Май розцвітав... Зеленіли
Сади і поля і гаї,
І часом ми чули з тобою
Як кликали нас солові.

І крикнуть хотілося: „люба!
Утіхо і щасте моє,
Дай руку свою і полинем
Туди, де зозуля кує“.

І крикнуть хотілося: „люба!
Покинь рахівниці, книжки,—
У поле злетілись співати
На нашім весіллі пташки“.

Наче море в краях полудневих,
Зеленіють зелені сади,
Білий цвіт на деревах вишневих—
Наче шум весняної води.

Наче в морі русалки,—ридають
І сміються в садах солові',
Наче хвилі мене заливають
Недоспівані співи мої.

Р. 1915

В червоній мантії, з мечем, без слова,
Він став і жде...
Яка усмішка загадкова,
Яке обличче молоде!

Іди, чужий!.. або лишися з нами,
Налий вина!
Промов до нас громами, блискавками,
Оглухла наша сторона!

Р. 19 1/I 13

Наш край в неволі і в нарузі,
Великі святощі в смітті...
О, в тихих скаргах, в тихій тузі
Заплачте, струни золоті.

Приспіть на мить народні болі,
Людські серця заколишіть...
Дивіться—люд кона в неволі,
В ярмі залізному кричить.

Але послухайте! Погляньте!
Хто топче прапори святі!?..
О, струни, грати перестаньте,
Порвіться, струни золоті!

Р. 1909

Не нам, не нам осміяним сміятись,
Не нам скаліченим іти,
Німим—піснями заливатись,
Сліпим—відшукувать світи.
Не нам ловить в небеснім морі
Зорі.

Не нам,—
Орлам!

А ми давно свої згубили крила,
Та чи й були вони у нас?!
Нудьга нам байку утворила,
Непевні фарби кинув час,
І ми повірили правдиво
В диво...

Мана
Одна!

Родились ми холодними мерцями
І уявили з себе щось,
І нам з порожніми серцями
Комусь кричати довелось:
Вперед! Вперед! Самоофіра!
Віра

В мету
Святу!

Кричали ми на площі і в пустелі,
Жили віки в короткий час,
І чули нас, здається, скелі,
Але ніхто не слухав нас,
Бо не носили прапори шовкові
Крові.

А кров—
Любов.

А де нема любови і страждання,
Там не живе, не бьеться і життя...
І доведеться нам під людське глузування
Спинить свій галас без пуття.
А замісць нас великий встане раб в кайданах,
В ранах.

Огнем,
Мечем!

Р. 1913

Коли нема пророка на землі,
Нехай злетить він з зорь таємних!
І спиниться на хмарах темних
З небесним гнівом на чолі.

Нехай, як грім, гремлять його слова,
І гнів, як блискавка, палає,
Хай в людях серце заридає,
Забьеться вся душа жива.

Коли ж пророка сміхом осміють,
Хай грім промов його ударе,
Хай гнів його запале хмари,
І вогняні дощі польють!

Р. 1915

З нудних, мізерних сірих днів
Лечу я в глиб віків великих,
На гори хвиль шалено-диких,
Під реви—стогони громів.

...Залив всю землю океан...
Сичать, шумлять дощів потоки.
Ревуть—гремлять громи—пророки,
І скрізь пітьма, і скрізь туман.

Ніде нікого навкруги...
Лише в пітьмі, як ніч глибокій,
Літає демон огнеокий
З душею повною снаги.

Неначе велетень—орел
Завмер на крилах він в надії...
І силу, силу пьє з стіхії,
З її незайманих джерел.

А грім реве, а дощ гуде,
І хвилі груди розривають,
Голосять, стогнуть, проклинають,
І щось страшне, Майбутнє йде.

І глянув демон в прірви ран,—
І гнівом очі зайнялися,
І іскри—сльози полилися
З очей на чорний океан.

І знявся він, і полетів
Під браму райську кинуть сльози,
Свої жалі, свої погрози,
Своїх проклять безсилий гнів.

Р. 1914

Мов келих срібного вина,
Шумить під срібним небом море,
А в далені синіють гори
І пильно дивляться на море,
На келих срібного вина.

Їм тяжко, душно від жаги,
Їх кров пече, їх палять думи...
Які щасливі береги,
Що пьють і пьють ті хвилі шуми,
Що не вмірають від жаги!...

О, швидче б день палкий погас!
В чеканні б гори заніміли,
Тумани б вохкі прилетіли
На гори тихі, занімілі...
Останній промінь би погас...

І тихо падала б роса
З густих, остужених туманів,
Як поцілунки океанів,
Як їх слова із уст туманів...
І так приспала б їх роса...

Італія. Р. 1913

Італійська ніч підкралась,
Розлила солодкий чад;
Десь здаля луна озвалась
Фльорентійських серенад.

Марить море Середземне,
Ледве лащить береги...
Щось жагуче, щось таємне
Палко диха навкруги.

...Не заснула, сни не снились,
Одчинила двері в сад:
В тіло, в душу покотились
Срібні хвилі серенад.

Ніч проміння позбірала
І змотала у клубок...
Наче тінь жива упала
Біля кганку у куток.

Наче тінь ламае руки
І страждае, як жива,
І росказує про муки
І пригадує слова.
. . . .

Тихо море щось воркує,
Ледве лащить береги...
Хтось милує, хтось цілує...
Ніч вартує навкруги.

Італія Р. 1913

Ти не прийшла

Ти не прийшла в вечірній час...
Без тебе день вмірав сьогодні,
Без тебе захід смутно гас,
І сонце сходило в безодні...
Ти не прийшла в вечірній час.

Тебе, здавалось, ждало море,
І все не гасли скелі гір,
І все дивилися в простори...
І довго їх останній зір
Шукав тебе і гас на морі.

Ти не прийшла в вечірній час...
Самотно сонце попрощалось,
І сумно, сумно день погас...
Когось, мов, серце не дождалось,
Хтось не прийшов в вечірній час.

Італія Р. 1913

Вахляром промінне впало,
Сріблом хвилі облило,
Дужче море заспівало,
На скрипках, басах заграло,
Густо в бубни загуло.

В шумі білому біліє,
Мов вишневий сад цвіте,
А над морем вітер віє,
Хвилі крилами леліє
І на берег цвіт мете.

Італія Р. 1913

Заходе сонце

Праворуч—сонце і пожежі!
Палають гір високих вежі,
Палають хвилі вогняні,
І хмари в димі і огні.

Ліворуч—сиза казка ночі,
Чиїсь ласкаві ніжні очі,
Чиїсь зітхання, шелест, шум,
І тихий стогін, тихий сум.

Ліворуч—місяць лье промінне,
І на воді горить камінне...
Ліворуч місяць іскри лье,
Мов в небі золото куе.

Ліворуч—місяць сплів мережку
І застілае нею стежку,
Мов зараз буде в млі ясній
Цариця ночі йти по ній.

...Погасли хвилі, гори, хмари,—
І над землею вьються чари,
І над землею вьються сни...
Забудься, серце, і засни...

Італія Р. 1913

I

Коли твое убранне біле
Зільеться з білим шумом моря,
І тільки хустка червоніе,—
Мені здаеться,—квітне квітка
На березі пустельнім моря.

Мені здаеться—наче бризнув
Хтось кровью... Наче вирвав
Хтось серце друга. Взяв і кинув!
Воно ж спинилося в повітрі
І ще ясніш цвіте любовью.

II

Коли струнка, граційна, боса,
В своїм рожевому убранні,
Ти ходиш в день палкий над морем,
Мої думки летять на Нігер,
На берег Нігера далекий,
Де, може, в сей же час, фламінго
Дрімае-журиться самотний
І в снах тебе над морем баче.

Італія Р. 1913

В долини тихий сон летить
І срібну сутінь розливає.—
На горах жертвенник курить,
На горах жертвенник палає,—
Ще хтось вартує, хтось не спить.

Так ми спимо невільним сном,
Душа зневірена дрімає,
А хтось над нами бье крилом,
За нас змагаеться орлом,
За нас живе і умірае.

Італія Р. 1913

Роскриваються білі бігонії,
Наче келихи в ряд розставляються
Для гостей довгожданних, невиданних!
Срібний місяць вином наливае їх,
Через вінця вином їх наповнює
Для гостей довгожданних, невиданних.

Перекинусь я квіткою—крихтою,
Пригорнусь до барвінка зеленого,
Припаду, перестану і дихати...
На гостей надивлюсь, надивуюся,
За столом їх промови підслухаю...
Припаду,—перестану і дихати...

Не заьеться співом серце,
Не затуже знов:
З ран гарячих, ран крівавих
Тихо капа кров.

По краплині кров спадає,
Крапля в краплю бье...
І, вміраючи, співає
Серденько моє!

О, прийди, прийди, хто небудь,
Сядь, схилися, припади,
На чоло моє гаряче
Братню руку поклади.

Я стомивсь в борні нерівній,
Я згорів в своїм огні,
Я, покинутий на полі,
В невідомій стороні.

Але гострий меч зо мною,
Ціла зброя вояка,
І до кобзи простяглася
З криці вилита рука.

Ой, ударити б по струнах,
Тих збудити, хто ві сні,
Розгойдати мертве море
В нерухомій стороні.

Не ударю: хто почує,
Хто озветься на мій дзвін?!
Навкруги одні руїни,—
Я один серед руїн...

Р. 1915

Хтось близький, близький приснився,
Хтось приходив уночі;
Хтось ридав і тихо бився
На моїм плечі.

Не згадаю слів тремтячих,
Хоч їх жар пече,
І в сльозах його гарячих
Все мое плече.

Хто ж ти, духу-брате рідний?!
Може вік шукав
По світах мене ти, бідний,
І ві сні спіткав.

Я хочу тиші... Досить слів,
Образ, докорів і вінків,
Я все вернув, я все віддав,
І струни стомлені порвав.

Не звіть мене! моя труна
Така спокійна і ясна...
І любо солодко мені
Лежати—марити в труні.

Хай рев гармат гремить, гуде,
Хай дивний бій на смерть іде,—
Я сам боровсь в руці з мечем
І впав удосвіта борцем.

Я впав на рідну хоругов,
І як благав спинити кров!...
А ви труну дали мені,—
Я меч обняв і ліг в труні...

Р. 1916

І де ми сили беєрмо,
Тягти віки своє ярмо,
Ворожі сльози утирати
І усміхатися кріз кграти.

Свистять над нами батоги,
Списи залізні навкруги,
А ми в думках вітаєм волю
І тільки кривимось від болю.

Літа пливуть, а ми йдемо
І ярем дерево тремо,
Хоч до кісток ми шиї стерли,
І кращі спільники умерли.

Свистить батіг. Рипить ярмо,
А ми убогу оремо...
Ні сліз, ні стогону, ні слова,—
В крівавих ранах вся розмова.

А очі наші, як огні,
А зори тонуть в далені
І ждуть з-за обрію ясного
Якогось дива неземного.

Не чують наших слів ні кат, ні брат,—
Не чують:
Тепер гремлять громи гармат,
Пророками віщують.

———

Не бачуть наших сліз і молитов,—
Не бачуть:
Тепер не сльози ллються,—кров!
І очі кровью плачуть.

———

Тепер, хто хоче жить, в огні
Палає.
В землі, в повітрі, на коні,
Як лицарь умірає.

———

А ми каліки і старці
Ридаєм,
І може гинем, як борці,
Але за що—не знаєм.

Р. 1916

Мій труп спаліть! і киньте попіл бурі,
Моїй сестрі, улюбленій моїй...
Нехай вітри, як демони похмурі,
Його підхоплять в танець свій.

Нехай несуть його через тумани,
Туди, де мури не стоять,
Де груди рвуть могучі океани
І небу помстою гремлять.

Нехай мій попіл волею упьється,
Остудить свій і жаль і гнів,
І знов назад з вітрами принесеться
Туди, де я колись горів.

Ми останні вже весла ламали
І далекі були береги..
А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.

І між ними усе свої люде,
Все сусіди, свати, земляки...
Все Степани, Івани, Іуди,
Єнки, Овські, Уки... Павуки.

Нашу чайку розбили бескети,
Переможно плили вороги,
А над нами блищали мушкети
І зникали на вік береги.

Р. 1909

Промінь в темряві руїн!
Нетерплячий, дивно-ранній...
Я не знаю—перший він,
Чи останній?!...

Що се? ранок, вечір, ніч?
Чом так тихо скрізь навколо?
Нащо промінь? з ним страшніш,
Він упав на мертве чоло...

Нащо промінь? Погасіть!
Він пече кріваві рани...
Хтось прокинувсь голосить,
Хтось гризе свої кайдани...

Р. 1916

Пісня

Коли вже ти, сонечко, мені зійдеш,
Коли вже ти весело уеміхнешся?
А вже ж моя душенька наболілась,
А вже з мене доленька насміялась,
Розвіяла листячко мого саду,
Потоптала ніжками мою ниву,
Мої вільні крилонька повьязала,
Мою горду голову похилила,
Моє щасте в озері утопила.

Р. 1915

Зіма... і пролісок блакітний!
Навколо ще лежать сніги,
А він всміхається привітний,
А він вже скинув ланцюги!

Така і ти! Ще ніч навколо,
Весь край в руїнах і хрестах,
А в тебе сміх, безжурне чоло
І пісня ранку на устах.

Р. 31/III 15

Твій плач—то хмари в дні осінні,
Сумної чайки голосінне,
Твій плач—то дзвони жалібні,
Марія-Діва на труні.

Твій сміх—се танець водоспадів,
Се злива сояшних каскадів,
Зелений ліс в майовий день
В дощу з проміння і пісень.

Р. 1915

О, ближче стань! ні, краще далі...
Далеко будь, як мрія, сон...
Як сонце будь! і стань на Сході!
І сходь поволі, як воно.

Дай час найти слова молитви,
Тобою сповнитись душі...
Ні, ближче стань: як страшно тяжко,
Коли стоїш далеко ти...

...Не треба! ні! іди на Захід,
Заходь, жалем все серце зрань,
Зточи всю кров, всю душу вийми,
І тихо труп мій нічью вкрий.

Р. 1915

Лунає пісня соловья,
Майовий день розводе вії,
Як, молода, в квітках земля,
І ледве чутко вітер віє.

А я хожу, як тінь, як мрець:
На вік розлучений я з нею...
І тихий стогін двох сердець
Пливе подзвіннєм над землею.

Р. 1914

І знов німа моя рука,
І третій день я вже прихожу
Без вінка.
Ах, я сплести вінка не можу.

Не можу я руки звести.
Найменший рух зробити нею...
О, прости,
Візьми на спомин сю лілею.

Р. 1914

Світи усім лампадою ясною,
Світи, як в темну ніч зоря,—
Родилась ти черницею святою
Для тихих стін манастиря.

Родилась ти для тиші лісової,
Для сліз, зітхань і молитов.
Твої думки від бурі життьової
Тікають в сутіні церков.

Іди ж туди, де островом на морі
Біліє храм серед лісів,
Де в небеса спокійні і прозорі
Твоїх сестер несеться спів.

Лечу в думках над море Середземне,
Шумить воно і в берег бье,
А італійська ніч таемне
З очей небесних сяйво лье.

Ще мент—і я, як море, бьюся гнівно,
Стогну і плачу і люблю.
А ти, як ніч, спокійно, рівно
На душу дивишся мою.

Р. 1915

Я знаю, — тяжко вам... і чую я докори:
„Ти наче зрадник кинув нас,
І щастя власного пішов шукать в простори,
В такий страшнний, проклятий час“...—

Схиляю голову, становлюсь на коліна..
Простіть мене, брати мої...
Нехай простить мене і Мати-Україна,
О, не забув, не зрадив я її.

Я, справді, кинув вас, мої степи і луки,
Та де б не був я, завжди, скрізь,
В моїх піснях стогнали ваші муки,
Тремтіли роси ваших сліз.

Чомуж вагаюсь я роскрить свої змагання,
Усю пожежу дум моїх...
Але як соромно в часи свого конання
В знесиллі згадувати їх...

О, як я тяжко вас любив колись в дитинстві,
Мої степи, мої лани!
І кинув вас... Але в своїм злочинстві,
Сліпий, не бачив я вини.

Я марив лицарем з'явитись перед вами
Гінцем і вістником життя!
І ось стою з порожніми руками
В сльозах ганьби і каяття.

Хай громом присуд ваш мене ударе,
Хай серце проймуть блискавки...
О, рідний громе, рідні хмари,
О, смерть від рідної руки!..

День... Весна... Прозоре небо ...
Кожний світиться листок...
..Із різниці тихо ллється
Крові темної струмок.

Все в цвіту рожевім, білім...
В душах—радість і любов...
... Над струмком корова стала,
З жахом дивиться на кров.

Пісня жайворонка ллється,
Верби радісно шумлять...
...Купи сірих тіл доходять,
Бються, стогнуть і хриплять.

На даху голубка сіла
І годує голуб'я...
По між трупами шукає
Матір кинуте ягня...

День. Весна. І серце в квітах,
Серце в щастя вірить знов...
Мають крила! кров на крилах...
О, чия на крилах кров?!...

„Кричи, паяце, смійсь, байдужий!
Розваги, жарту, сміху дай“...
...„Співай нам, грай, поете дужий,
Колишнє піснею згадай!..“

Кричить паяц, свистить, стрибає,
Пташками дзвоники знялись...
...Горить поет, на арфі грає,
А струни кровью налились.

... Пішли вдоволені бенкетом.
Погасли люстри золоті.
В пітьмі паяц обнявсь з поетом,
Стоять і плачуть в самоті.

Надо мною вьються хмари,
Як над чайкою орли,
І зарані хрест і мари
Мені друзі принесли.

Чорні хмари відбивають
В блискавках гарячу кров,
З рук у мене одбірають
Вірні друзі хоругов.

Як із каміню, із криці,
Непохитно я стою...
Чорні хмари, як орлиці,
Вьються-чують кров мою...

Вірні друзі хрест і мари
Мені чемно принесли...
Надо мною вьються хмари,
Як над чайкою орли.

Р. 1916

Старі мої рани і гнів і пісні,
Та ж сама у мене і Мати.
Гидкі мені ваші слова голосні
І ними позлочені кграти.

Чужа мені ваша вітчизна нова
І ваші вітання до неї.—
Похилена низько стара голова
Коханої Неньки моеї.

О, киньте свій галас і крик без пуття,
І Матері—страдниці дайте
Хоч тихо скінчити скорботне життя,
А потім співайте і грайте!

Р. 1916

Хто се мак що-року сіє,
Роскидає по ланах?
Мов китайка червоніє,
Мов жалоба на житах.

Хто коралі, хто рубіни
В чистім полі розгубив...
Хто це серце України
На землі її розбив?..

Коли б ми плакати могли,
Які б річки з очей незрячих,
Які б річки із сліз гарячих
По Україні потекли!
Коли б ми плакати могли...

Коли б ми вірити могли,
Які б ми витерпіли муки,
Яку б вагу взяли на руки,
Які б хрести ми понесли!
Коли б ми вірити могли...

Коли б ми гніватись могли,
Які б пожежі засвітили,
Які б кайдани ми розбили,
Якого б ката розпьяли!
Коли б ми гніватись могли...

Глузуйте, кпіть над рідною землею,
Вкривайте склом і терном нашу путь,
Вбивайте нас байдужістю своєю,—
Призирством діти вас убьють.

На батька син оганьблений не гляне,
Зрічеться матері бестямної дочка,
І Гонти гнівний дух з могили встане,
І піде тінь Залізняка.

Даремно б ви упали на коліна,
Об землю бились би в тенетах каяття;
О, не простить вас гнівна Україна
За вік ганебного життя.

І в ранок той, коли ударять дзвони,
І вас на суд народній приведуть,
Із тисяч уст розітнуться прокльони
І вам на голови впадуть.

Хай плачуть струни, хай сльози льються,
Хай пісню нашу несуть вітри,—
Колись заплачуть ті, що сміються,
Колись на землю впадуть з гори.

Колись на нивах, слізьми политих,
Росквітнуть дивні квітки весни,
Колись на нивах, квітками вкритих,
Бабками будуть літати сни.

І вільно в грудях серця забьються,
І зійдуть тіні із нив в яри...
Хай плачуть струни, хай сльози льються,
Хай пісню нашу несуть вітри.

Знов лечу я над степами,
Над смарагдом нив...
Дух, що з муки народився,
Тіло окрилив...

Не цвіте уже усмішка
В мене на устах,
Не зриваються привіти
В золотих словах.

І не тішить мене ранок,
Як сльоза, ясний.
Я лечу спокійно, просто,
Тихий, мовчазний.

Я несу в душі зміцнілій
Вечір, захід свій,
Дорогий безцінний попіл
Спалених надій.

Я лечу на зустріч ночі
В тихому краю,
Щоб на груди її схилити
Голову свою.

Зірку з іскрою малою
Залишаю я...
Збережи маленький вогник,
Зіронько моя!

Р. 1916

На крила, на крила! до сонця, брати!
Покиньмо сумне кладовище.
Хай стануть нам крилами наші хрести,
І з ними все далі, все вище.

До райської брами! щоб вглядів нас Бог,
Бо він нас не баче із раю,
Як блудимо ми по лісах без дорог,
Як змучились тяжко, без краю.

На кобзах розбитих заграемо ми
Про скарги і сльози народні,
Про наші блукання в країні пітьми,
Про наші змагання безплодні.

І струни—проміння на кобзи сумні
Повісить нам Бог в нагороду.—
І росами радості бризнуть пісні
В серця безнадійні народу.

Р. 1916

Так, як Данте любив Беатриче,
Як Петрарка Ляуру любив,
Так люблю я тебе, моя пташко,
Хоч тобі я і серце розбив.

Так вже дивно буває на світі: —
Друг найближчий—і ворог же твій...
Від руки найніжнішої рани
Заживають в могилі одній.

Про мене ти забула,
Давно я знаю все...
Що дня про тебе вітер
Чутки мені несе.

Сьогодні прилетів він,
Засмучений у край,
І в відповідь заплакав:
„О, краще не питай!

Учора, як смеркалось,
Прийшов він до вікна, —
Віконце росчинилось
І скрикнула вона.

І руки простяглися,
Дві рученьки її...
О, друже не, роспитуй
Вони вже не твої!“

Ні, душу мучити свою
Я більше вже не можу...
Тепер я иншу вже люблю,
На тебе... схожу.

О, легко як мені іти
З своєю молодою!
Вернулась молодість! і ти...
Стоїш живою.

Від слів її щасливий я,
А серце, як шалене!...
Немов рука... рука твоя
На серці в мене.

Ні, душу мучити свою
Я більше вже не можу, —
Тепер я иншу вже люблю,
На тебе схожу.

Нагадала ти сонце моє,
Що мені вже проміння не лье,
Що зайшло, закотилось за гори
В голубі, неоглядні простори.

О, зайшло, закотилось! І зійде мені
Тільки в мрії моїй, в далені, в далені...
І полье на скрівавлені рани
Свої сльози докори, догани...

Р. 1916.

Нехай сніги лежять, як килим,
Нехай хоч цілий вік метуть!
Дарма: мені над снігом білим
Квітки очей твоїх цвітуть.

Нехай мороз всю ніч шаліє
І тоне в темряві земля, —
Мене здаля, як сонце гріє,
Усмішка сояшна твоя.

Нехай зіма мій волос вкрила, —
У серці квітень розцвіта!
І знов назад, рознявши крила,
Мої вертаються літа.

Ланцюги . . . Могили . . . Мури . . .
Сумно, тихо, мертво скрізь . . .
Мов розбиті всі бандури,
Мов немає більше сліз.

Де ж співці, що нам співали,
Де великі кобзарі?
Чом дзвонити перестали
На дзвоницях дзвонарі.

Тихо, тихо . . . скрізь руїни,
Мовчазливий плач кісток, —
На могилу України
Хоч би кинув хто квіток.

На могилу?! Ні в'язниця —
Не могила, не труна.
Хай конає в ній орлиця,
Але ще жива вона!

Ще горять у неї очі,
Ще палають в ній думки!...
Гнівно пазур пазур точе
І шпурляє блискавки.

. . . .

Де ви? де ви?! час минає,
Божа правда в світ іде.
Божа правда вас спитає
І не знайде вас ніде.

Р. 1915

Не ніч-страховище лякає,
А чим зустрінем світлий день...
В порожніх душах в нас немає
Ні слів, ні квітів, ні пісень.

Ах, нащо співи, привітання,
Коли б було в нас каяття,
І гнів, і сором, і бажання
Ясного, вільного життя.

Коли б ми обрії широкі
Життя нового обняли,
І з пущ, з ярів людські потоки
На гори, вгору повели!

Р. 1916

Ще рік

Ще рік минув... Проклятий рік змагання,
Крівавий рік безкровної борьби,
Глибоких втрат, даремного чекання,
Терпіння мертвої юрби.

А як хотілось нам внести якесь проміння
В країну рабства і пітьми...
За людські постаті лічили ми каміння
І ним самі побиті ми.

Ще рік... Ідем! Ми міцно стисли рани,
Обмили слізьми теплу кров,
І має знов, і світе кріз тумани
Велика наша хоругов!

Р. 1912

Гніздо? Чи хмари і вітри,
І сизі гори і яри?
Чи тиха радість і зітхання,
Чи море мук і раювання!?

Прости! лечу. Не плач в журбі —
І там пісні мої тобі!
І перед тим, як в хмарах згину,
Тобі я жмут проміння кину.

Р. 1916

Хай літають вітри, хай сміються громи,—
Ми не звернем з своеї дороги,
Ми розібьем вітри молодими грудьми,
Грім заглушать пісні перемоги.

Тільки той досягае мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згорае,
Стеле килим для його життя молоде,
Смерть вінок йому вічний сплітае.

Вище ж прапор ясний! Більше віри в борні,
Глибше сумніви, стогони, сльози:
Пролітае життя на крилатім коні,
Роскидае квітки по дорозі.

Я ще вернуся! Гарячим вітром,
Потоком гірським до вас вернусь,
Я обпалю вас палким диханнєм,
Могучим громом збужу я вас.

В долинах ваших застогне вітер,
Пустелі ваші поток залье...
На сині гори побіжите ви,
До неба руки здіймете ви.

О, час мій прийде! і він в дорозі,
І він шукає мене в ярах,
Де я, упавши на камінь, плачу
І слізьми—кровью все не зійду.

Хіба не сонце ти прекрасне,
Що буде землю в час весни,
Хіба не вітер ти майовий,
Що навіває срібні сни?

Хіба не квітка ти привабна,
Що береже в диханні смерть...
І ще хіба тії отрути
Моя душа не повна вщерть?

Р. 1915

Над нами нічь безрадісна, осіння.
Ми горнемось, ховаємось, тремтим...
А десь в пітьмі несеться голосіння
З прокляттєм віковим.

І мало нас... і як іти із ночі?...
Не сплять, пильнують хижі вартові...
Хтось гостре спис, хтось шаблю точе,
Хтось лізе по траві.

Куди іти... кудою нам тікати...
Оточені з-усюди катом ми...
Коли не смерть, так вічні кграти
Проклятої тюрми.

Над нами ніч безрадісна... осіння...
А там, десь в душах, день ясний без бурь,
Весна, тепло і сояшне проміння,
І тихий-тихий дзвін бандур.

Р. 1910

Із панських прихвостнів—рабів
Ми людьми з призвищами стали,
І вголос призвища сказали
Під зле сичання ворогів.

З своіх подертих сорочок
Ми прапор в темну ніч пошили
І кровью власною скропили
При тихім сяеві свічок.

Ми йдем до кращаго життя,
Нам мрія шлях квітками вслала,
Однаково: потала, так потала!
Але назад немае вороття...

І. Ч.

Я таким лишився, як колись і був,
Наших днів дитинства я ще не забув...
Не забув я сонця, сояшних привітів,
Снів і мрій юнацьких, вільних заповітів,
А мужицькі сльози, а мужицький гнів
Бережу я в серці до останніх днів.

Правда, я зігнувся в бурі житьовій,
І тремтить останне листя моїх мрій,
Але в серці й досі ще огонь палає,
І рука то кобзу, то меча тримає,
І коли я плачу, то шумлять ліси,
І в лісах пташечі мовкнуть голоси.

Горять огні і самоцвіти,
Дзвенять веселі голоси,
І, повні грішної краси,
Цвітуть і усміхи і квіти.

Сам Гріх стоїть в червоних шатах,
Сміється громом перемог,
Стріва людей з усіх дорог
І їх вітає в вільних хатах.

Р. 1916.

Греміть потоки, летіть по горах,
Несіть долинам пісні весняні,
Будіть трівогу в німих просторах,
Пьяніть тверезих, потоки пьяні!
Щоб зашуміли ліси зелені,
Щоб налетіли вітри шалені,
Щоб завернули волю зрадливу,
На наше поле, на нашу ниву.

Р. 1916.

Чому я барвінком в гаю не стелюсь,
Де ніжки твої ластівками літають...
Де руки—лілеї на зустріч комусь
Квітки лісові простягають.

Чому не літаю я вітром в гаю,
Де ввечері сяєш ти, зоре? —
Схопив би на крила я пташку свою,
Одніс би за гори, за море.

Чом ти між нами, чом не на ниві,
Де твої сестри-волошки цвітуть,
Там, де воркують колосся щасливі,
Там, де чмелі над квітками гудуть.

Вернешся ти—і тебе не пізнають:
Личко зівьяло... на віях роса...
„Де ти, о сестро, блукала“, спитають,
„Де твоя, сестро, змарніла краса“?

В відповідь ти тільки глянеш з журбою,
Схилиш головку свою до землі...
Стануть волошки в сльозах над тобою,
З жахом одскочуть од тебе чмелі.

Р. 1916.

Ти все любиш його безнадійно,
Моє щастя і сестро моя...
О, для мене ти рідна подвійно,
Бо люблю безнадійно і я.

Будем разом ридати по мрії,
Ти по ньому, а я по тобі,
Доки серце в огні спопеліє,
Доки очі погаснуть в журбі.

Скільки слів—казок казалось
І усмішок розсипалось
Над ставком, в гаю!
Ледве, ледве не зірвалось:
„Раю мій! люблю“.

Так, „люблю“ ми не сказали,
Ми все ждали, одкладали,
Ростягали час, —
Ми все думали—гадали, —
Скаже хтось за нас.

І справдилися гадання:
Хтось прийшов і без вагання
Взяв тебе й повів...
Ти вклонилась на прощання,
Я й сього не вмів.

Чи згадуєш?... хоч згадуєш?... хоч снюсь?
Чи в думоньках літа вертаєш...
Степи і ниви розстелаєш,
І в небо молишся комусь?...

Чи йдеш за коворот ві сні
В житах волошки сині рвати...
Мене увечері стрівати
В степу на змиленім коні.

Пригадую... слова мої
Тебе то сонцем обливали,
То душу сумом розривали,
То чарували солові.

...А потім... муки і кайдани,
Змагання, сльози, скарги, гнів,
Руїни мрій... безодні—рани,
І чорні ночі серед днів.

8*

І потяглись літа без ліку...
Літа без тебе, без мети...
Знемігся я від сліз, від крику, —
Але була далеко ти...

І ось, неначе із могили
Тебе питаю: чуєш ти?
Чи памятаєш образ милий,
Що рвавсь в простори, у світи?!..

Чи згадуєш? озвись, приснися...
Ві сні хоч руку поклади...
Давно вже сльози не лилися...
Поплачем... разом... вдвох... прийди...

Р. 1916

Не треба струн! меча мені гостри,
Заграй на кремені і криці,
Завий кайданами вьязниці,
Піснями волі одури.

Не треба струн! хай струни сплять
І ждуть ясного дня обнови,
Коли святі пісні любові
В серця кріваві полетять.

Але тепер, коли один вночі
Нахабний, лютий кат панує
І матір і дочку гвалтує,
Хай струни сплять, живуть мечі!

Р. 1916

Замовкніть всі: великий час прийшов,
Мовчать в сю мить громи-гармати,
Схилилась наша хоругов,
І на коліна стала Мати.

На терезах життя і смерті ми,
І хтось один з них переваже...
Коли життя—греміть громи!
За волю кожний з нас поляже!

Р. 1916

Нових і слів і діл блескучих,
Нових, озброєних надій,
Бажань і поривів могучих
І грому в бурі молодій!

Об землю ліри!—Бубни в руки.
Вперед веселий тарабан!
Зітхань, зневірря і роспуки,
На вік розвіявся туман!

Женіть думки старі і кволї,
Займіться полумьям ясним,
І всім гуртом на зустріч волі
Летіть потоком вогняним.

О, всім гуртом! В еднанні—сила,
В еднанні успіх перемог,
Бо ростіч—всіх надій могила,
Пустеля сіра без дорог.

Зробіться ж гідні ви народу,
Сліпого велетня свого,
І з лісу в бурю і негоду
На поле виведіть його!

„Тебе—нема“! хоч біль тебе пече
І в крові все твоє плече,
І над тобою плаче Мати,
І божевільно-гаряче
Тебе клянеться не віддати.

„Тебе нема“! Чому ж над місцем тим,
Де ти лежиш, так смішно їм?!
Кому показують дорогу?
І, так знущаючись, над ким
Свою справляють перемогу!?

Р. 1915

Не голосу—громів небесних!
Не слів, а камінів важких,
Щоб міг я гнівно кинуть в них,
В рабів безглуздих і безчесних!...

Не струмня сліз, а океану!
Щоб міг втопити я свій сум,
Залить пожежу хорих дум
І остудить гарячу рану.

Р. 1915

Про світ ви марили, і ось світає...
Дивіться: хмари вже в огні...
Чому ж так мало вас стрівае
Схід сонця в рідній стороні!?

Схід сонця жданного! Світає!
Наш дивний ранок, день іде!
Хіба сліпі ви: сонце грає,
Життя шумує молоде!

Як сніг, тумани ночі тануть,
В квітках палає небосхил...
Як ви не встанете, то встануть
Мерці великі із могил.

Р. 1916

Хвала і честь вам, гречкосії!
В холодну зіму на полях
Вас безліч падало в боях
За славу мачухи Росії.

А що, як инший час настане,
Коли застогнуть буруни,
І рідна Мати із труни
Рабою-страдницею встане?

О, ви, що т а м не чули зради
І проливали братню кров,
Чи т у т ви йти готові знов
На смерть, на бій, на барікади?

Чи перший крик і брязкіт зброї
Розвіє всіх вас по кутках,
І Воля з прапором в руках
Впаде за вас без вас, герої?...

І Україні скрутять руки,
В залізо знову закують,
Ій в саму душу наплюють
І поведуть на глум, на муки...

О ні! тоді за вас каміння
На цілий всесвіт закричить...
Порветься в Господа терпіння,
І сам Господь з мечем злетить!

Р. 1915

Грім і буря — смерть для нас,
Але зараз смерті час, —
Хто не вмре, і не воскресне!
І імья загубить чесне.

В руки зброю! в душу гнів!
В серце сміливість батьків!
Щоб вродила наша нива,
Хай іде червона злива!

Р. 1915

Ми ідем з прокльоном в землю,
Та не спати йдем, —
Не дає нам гнів заснути,
Палить нас огнем.

Хоч зреклись ми сну на віки, —
Не зреклися мук:
В своє серце ми впустили
Тисячі гадюк.

Не дадуть вони нам спати,
І, як прийде час, —
Грізно вийдуть із могили
Міліони нас.

Р. 1915

Ходімо плакати, молитись і конати,
На трунах наших мрій і снів...
В самотній пустці вмерла наша Мати
І прокляла синів.

Чого ж ти дивишся? Про що мене питаєш,
Чому о, змучена, не йдеш?
Чому очима серце краєш,
Огнем мене печеш?

Я зрозумів тебе... Пів краю ти сходила,
І наскрізь ліс незайманий пройшла,
Знайшла загублені в нім крила
І спільників знайшла.

О, мечу мій, о, Орлеанська Діво!
На вік я вірний, лицарь твій;
Я мов прозрів... і ясно бачу диво
В пустелі сій.

Поглянь, поглянь: корогви мають
І в дзвони рідні руки бьють,
І влад полки ідуть, ступають
Мов ковалі кують.

Вперед! вперед...

Р. 1916

Юнацька пісня

(Олегові)

Роспались кайдани, минула зіма,
Розвіялись хмари, ростала пітьма,
І сонце всміхнулося рідній землі,
Голодну, холодну, зогріло в теплі;
Як поле хвилюється рідна земля,
Як море роскуте широко буя.

Потоки, потоки шумлять, та гудуть,
Сини України ідуть та ідуть.
Як хвилі, позлочені сонцем згори,
Шумлять і гойдаються їх прапори.
А Воля в темниці, а воля в тюрмі,
Орлицею бється об стіни німі.

Потоки, потоки шумлять, та гудуть,
Сини України ідуть, та ідуть.
І чутно вже Волі, як хвилі шумлять.
І видко вже Волі, як мури тремтять.
І прапор вже має у неї в руці...
О, швидче до неї, о швидче, борці!

Земля ростулилась! І з праведних трун
Виходять Хмельницький, Мазепа, Богун!
І з Волі знімають кайдани міцні
І слізьми співають щасливі пісні.

А буйні потоки все дужче шумлять,
А стіни високі все більше тремтять...
Ще хвиля остання—і мури впадуть!
Сини України на мури ідуть.

Р. 1915

Коли б сказав я: „пташко!
Мені без краю важко, —
Спасеш єдина ти...
Побудь же, не лети!
Ти полетіла б?“

Летіла ти. Я гинув!...
Крик-блискавку я кинув:
„Рятуй: вміраю, край!“
Оглянулась: „прощай!“
І... полетіла.

З ЩОДЕННИКА

Р. 1917

Воля !? Воля !? Сниться, може?
Друже! Брате! говори!
Що? народ? салдати?! Боже!
Бій... червоні прапори!...

З тюрем вьязнів випускають!?
Прилучаються міста!..
Далі, далі! Хай співають
Золоті твої уста.

Марсельезу! швидче б ранок!
Чом так тихо на селі?!
На дзвіницю! вже світанок!
Люде! Воля на землі!

Р. 1917

Схід сонця зустріти я вийшов у поле
І став на коліна до сходу.
Привіт тобі, Сонце! привіт тобі, Воле,
Від серця мого і народу!

Привіт тобі мій, злотокрила Орлице,
І тисячі криків до неба!
Як цілі ще мури твоєї темниці,
Візьми мою кров, коли треба.

Яка ж ти о, Воле, прекрасна, пречиста!
Ти нам і не снилась такою...
Спинися ж над нами і сяй, промениста,
До віку своєю красою.

Р. 1917

Ранок, ранок! час світання...
О, який прекрасний час!
Криком щастя і страждання
Україна кличе нас.

Голос Страдниці лунає!
Голос Матері, сини,
Під корогви вас скликає
Стати в грізні буруни.

Тіні прадідів блукають,
Тіні ходять по землі,
Нам корогви розгортають,
Нам дають свої шаблі.

Швидко дзвони в Україні
Залунають, загудуть...
Швидко нас великі тіні
Під стягами поведуть...

Час горіння... Час світання.
О, який прекрасний час!
Криком щастя і страждання
Україна кличе нас.

Р. 1917

1 мая

Червоні прапори, куди не кинеш оком,
Цвітуть на вулицях, як макові квітки,
Під ними хвилями, нестриманим потоком
Ідуть і йдуть робітники.

В щасливий край розрівняна дорога
З віків неправд усіх веде трудівника;
В очах його і в рухах перемога,
В ході—удари молотка.

О, марсельезо, бий в серця черстві, холодні,
Глухих, сліпих під прапори скликай,
Зови народ на свято всенароднє,
Веди народ в обітний край.

19 19/IV 17

Українське військо, мов з могили, встало,
Загреміло в бубни, в сурмоньки заграло,
Розгорнуло прапор сояшно—блакітний,
Прапор України! рідний, заповітний!

Вільну Україну не скують кайдани:
В обороні волі наше військо встане,
Заревуть гармати, закричать шаблі,—
Не дадуть в наругу рідної землі.

Від дощу, від грому оживе руїна,
Зацвіте квітками вільна Україна,
Творчий Дух народу із могили встане,
І здивують всесвіт лицарі—тітани.

1917

Пісня

Живи, Україно, живи для краси,
Дла сили, для правди, для волі!...
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках на сторожі.

Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити і вмерти з тобою,
І прапори рідні в крівавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!

Р. 1917

Крики... Усміхи привітні...
Прапори... пісні...
— Будте мужні, непохитні,
Єдністю міцні!

Свято волі... скрізь бенкети...
Мрій, надій рої...
— Зброю в руки! за мушкети!
Будуть ще бої!...

Де дівались пута, кграти...
Люде, як брати...
— Вартові, вночі не спати!
Пильно стерегти!

Розчинилися темниці...
Друзі серед нас...
— Будте тверді, як із криці:
Бавитись не час!

Скільки сонця і блакиті —
В небі на землі!...
— Чи рушниці всі набиті?
Гострені шаблі?

Гей, стрільці, як слід влучати
І назад не йти!
Вартові, вночі не спати!
Пильно стерегти!

19 19/III 17

На паростах троянд щепили рожі
Вельможі...
Щоденно їх лавкаво поливали
І ждали.
Троянди кровію ридали.

Прийшла весна, і ріки зашуміли,
Шуміли!
І щепи рож знесли вітри, негоди
І води...
Цвітуть троянди повні вроди!

Співають, сміються, а я не сміюсь,
А я ще примар і страховищ боюсь...
Мій мозок і тіло ще душать кайдани
І палять огнем незагоїні рани.

Я тільки підвівся, я тільки встаю...
Ще сонце не впало в безодню мою,
Хоч десь надо мною життя вже буяє
І пісня широка, як воля, лунає.

Я—наче невольник, що нагло вночі,
Прокинувсь і чує десь близько... мечі!
І ледве схопився, щоб стати на ноги,
Як вже загреміли пісні перемоги.

30/II 17

Стою на березі крутому,
Дивлюсь на повідь весняну...
Брати мої на білих кригах
Летять в щасливу сторону.

На синім тлі корогви мають,
Мов крила птахів золотих,
Брати за обрієм зникають,
І тихо гасне пісня їх.

Стою один, чужий, самотний,
Плету вінки з своїх казок...
По вінця повен келих злотний;
Не випью—вилью на пісок.

31/III 17

Лебідь.

На болоті спала зграя лебедина.
Вічна ніч чорніла, і стояв туман...
Спало все навколо, тільки білий лебідь
Тихо-тихо сходив кровью своїх ран.

І співав він пісню, пісню лебедину,
Про озера сині, про красу степів,
Про велике сонце, про вітри і хмари,
І далеко нісся лебединий спів.

Кликав він проснутись, розгорнути крила,
Полетіти небом в золоті краї...
Тихо-мирно спала зграя лебедина,
даремно лебідь звав, будив її.

І коли він вгледів, що брати не чують,
Що на вік до себе прикував їх став,—
Закричав від муки, вдарився об камінь,
Зранив собі груди, крила поламав.

Чорна ніч чорніла, не світало вранці,
Ввечері далекий захід не палав...
Тихо зграя спала, тихо плакав лебідь,
Тихо кровью сходив, тихо умірав.

Аж колись уранці зашуміли хвилі,
І громи заграли в сурми голосні,
Вирвалося сонце, осліпило очі,
Роздало навколо обрії ясні.

Стрепенулась зграя, закричала біла:
„Тут гниле повітря, тут вода гнила!...
А над нами сонце, небо, простір, воля!“
І ганебно спати більше не змогла.

Зашуміла зграя піною на хвилях,
Зашуміла вітром... ще раз! і—прощай!..
І летіла легко, наче біла хмара,
І кричала з неба про щасливий край.
. . . .

Тихо, тихо сходив білий лебідь кровью,
То, здавивши рани, крила рознімав...
І в знесилі бився... Зграє лебедина!
Чи хто небудь в небі лебідя згадав?

2/IV 17

Вона прийшла, як мрія довгожданна,
І вийшли всі назустріч їй,—
І всі кричали їй: „Осанна!
Благословенний ранок твій!“

І враз усмішкою гіркою
Її всміхаються уста...
І враз показує рукою
Нам на Голгофу! на хреета...

Р. 1917

Після довгих літ мовчання,
Після довгих літ журби,
В час прекрасного світання
Не прокинулись раби.

Не прокинулись в могилах,
Не воскресли в день святий,
Не знялись на вільних крилах
В небо, в простір золотий.

І потоки слів роскутих
З рабських уст не полились,
Тіням лицарів забутих
На шаблях не поклялись.

В час прекрасного світання
Прогунявили раби...
Після довгих літ мовчання
І невтішної журби.

12/IV 17

Вчорашні спільники на нас здіймають зброю,
Ідуть з мечем на нас брати,
Готові братньою рукою
Нас на Голгофі розп'ясти,—
О, Боже, Волю захисти.

Сліпою помстою і кровью
Їх груди дихають в огні...
Закрийте Волю хоруговью,
Не дайте впасти їй в борні...
Північний привід в далені.

Червона пара над землею,
Кричать над Волею круки...
Невже розлучимося з нею,
Невже від братьої руки
Впадуть підкошені квітки?!...

О, схаменіться! Тільки дайте
Напитись сонця і краси,
А потім бийте, ріжте, крайте,
Тіла рубайте, як ліси,
І Волю розірвіть, як пси.

22/IV 17

Хто з вас вийде, хто з вас скаже,
Як неволя прийде знов,
Хто з вас лицарем поляже
За велику хоругов?

Хто із вас хоч заголосить,
Коли Сонце закричить,
Коли Сонце жертв попросить
І в останнє заблищить?!...

Хто на голову похилу
Сірий попіл покладе,
Кине квіти на могилу
І на неї упаде...

28/III 17

Сміється хтось, плює нам в рани,
Цілує—як огнем пече,
При нас на нас кує кайдани
І обнімає горяче.

О, хто ти, хто ти, невідомий,
Ти, сину Ночі і Гріха?
І голос в відповідь знайомий:
„Я Каїн, брате, ха-ха-ха!“..

Р. 1917

О, Воленько, билинонько моя...
Нема тобі життя на світі!..
Тверда у нас земля,
Засохнеш на граніті.

А не умреш сама—убьють тебе вітри:
На крила схоплять і полинуть...
Закрутять, скрутять і згори
На гострі скелі кинуть.

19 6/V 17

Радійте, співайте пісні голосні,
Квітками заквітчуйте чола ясні.
Ридайте і смійтесь в сльозах, солові.
Стрівайте воскреслі надії свої.

Минули на віки дні чорних негод—
Живе Україна! і вільний народ,
Як з попілу фенікс, ожив і злетів
І зорами зміряв простори степів.

О, Боже, без меж милосерде твоє!
І правда, о, Боже, на світі ще є,
Не дарма нам снилась вона у-ночі,
Не дарма ми гибли, до неї йдучі.

3/VI 17

Він ждав і все не вірив крику ран...
Він все повірити боявся,
І, зуби зціпивши, сміявся,
Оганьблений, народ—тітан.

Вампіри з його ссали кров—терпів,
Мовчав в ярмі під батогами,
Коли згущались діти—хами,—
Бурьян незайманих степів.

Здавалось—Бог його на вік прокляв,
Здавалось кинув на наругу,
І дав йому найбільшу тугу,
Але найменшу честь одняв.

Всі йшли, всі рвались далі і вперед,
Жили, боролися, творили,
І на горбу його могили
З квіток життя збірали мед.

Він гнив в землі... і може б гнив віки,—
Не стерпів Бог... Озвавсь громами,
Заплакав мідними дощами,
І кинув гніву блискавки.

І встав народ... О, встав народ-тітан,
Обмитий потом, слізьми, кровью,
І руки з ніжною любовью
Простяг в небесний океан.

19 $^{7}/_{VI}$ 17

Пояснення до „Зелених Гір“.

Ремінь—широкий ремінний пояс в оздобі.

Кресаня—бриль, капелюх.

Фист—оздоба на капелюху з орлиних пір то—що.

Тобівка файна—красива, гарна торбинка з боку.

Киптар—короткий білий, часом вишиваний, кожушок без рукавів.

Барвні строї—кольорові убрання.

Огальон—золота стрічка, якою прикрашують убрання, а дівчата—чоло.

Дараба—пліт.

Кгугля—біла свитка.

Трембіта—велика довга сурма з кори.

Флояра—флейта.

Кріс—кремнева рушниця.

Маржина—товар, худоба.

Полонина—пасовиська на горах.

Стая—хата на полонині.

Полонинський хід,—гін худоби з центрального місця на полонину.

Депутат—головний ватаг, старший пастух.

Дат—прибуток.

Скоки, рипи—пороги, підводні камені.

Кгрунь—голі місця на горах.
Улоги—яри.
Камбук—недорозвинена сосна.

Безводня Ільця Синиця Магорка Вінчя Пушкар	Гори біля Криворівні.

Вижниця—містечко на Буковині.
Оседки—гірські хутори.
Кганя—гірський орел.
Легінь—молодий, вродливий парубок.
Чугайстер—білий велетень, фавн.
Мавка—фея, лісова русалка.
Лісниці—духи, в образі паганих жінок, що иноді обертаються у вродливих дівчат.
Лісовик—лісовий пан, господарь лісу.
Дідо—дух сили, оборонець гірських лісів.
Скарбник—дух, що стоїть на варті скарбу.

В КНИЗІ:

Стр.

Стр.

Того ж автора:

Генрі Льонгфельо: Пісня про Гайавату
(готується до друку).

